

УДК 351.823

Т. Гоголь

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ТА РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Проаналізовано стан та наведено динаміку розвитку мережі об'єктів соціальної інфраструктури сільських територій. Доведено, що відсутність комплексного підходу до вирішення проблеми сільського облаштування, недосконалість нормативно-правової бази, непослідовність у прийнятті рішень та відсутність інституційних перетворень призвели до погіршення стану галузей соціальної інфраструктури. Обґрунтовано вихідні методологічні положення ефективного функціонування об'єктів соціальної інфраструктури.

Ключові слова: соціальна інфраструктура, сільські території, розвиток, державне регулювання, принципи.

Формування та розвиток сільської соціальної інфраструктури передбачає виконання широкого спектру повноважень місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Тому досить важливим у трансформаційний період є вивчення сутності й основних напрямів удосконалення функціонування соціальної інфраструктури як необхідної складової життєзабезпечення кожного населеного пункту конкретного регіону. Такий підхід потребує дослідження теоретичних питань цієї сфери, виявлення її основних тенденцій і протиріч, обґрунтування принципів раціональної структури, розробки конкретних пропозицій із урахуванням інтересів населення, підприємств всіх форм господарювання і держави. Всебічне теоретичне узагальнення наукових публікацій та практичного досвіду може значно скоротити час і зменшити ризик невиправданих фінансових витрат на корінне перетворення соціального обличчя села.

Опрацювання проблематики розвитку соціальної інфраструктури сільських територій відображено в працях вчених-економістів О. Булавки, Г. Купалової, М. Орлатого, І. Прокопи, П. Саблука, В. Терещенка, В. Юрчишина, К. Якуби та інших.

Водночас, незважаючи на важливість проведених досліджень, окремі аспекти зазначеної проблеми потребують ґрунтовних пропозицій щодо їх вирішення. Недосконалість системи державного регулювання соціальною інфраструктурою у регіонах країни, зволікання процесів реформування галузей соціальної інфраструктури призвели до спаду ефективності діяльності підприємств, зменшення їх числа, до погіршення якості соціальних послуг.

Аналіз генезису ідей про соціальну інфраструктуру дає можливість стверджувати, що цьому аспекту життєдіяльності людей і суспільства приділялась увага ще задовго до визначення самого явища у вигляді поняття. Так, кажучи про передумови становлення і функціонування національного господарства, А. Сміт постійно виділяв матеріальні умови, які створювали можливість раціональної організації виробництва. Про створення умов для життєдіяльності ратували великі утопісти А. Сен-Сімон та Ш. Фур'є, а Р. Оуен навіть намагався втілити в дійсність ідею про забезпечення культурно-побутових потреб людей.

Хоча визначення соціальної інфраструктури в економічній літературі досить диференційоване, однак уважно розглянувши суть соціальної інфраструктури, пропонуємо таке визначення: соціальна інфраструктура села – це економічна категорія, яка виражає сукупність відносин між суспільством з приводу виробництва соціальних послуг, та сільським населенням з приводу споживання цих послуг, необхідних для задоволення соціальних потреб сільського населення.

Особливістю вивчення питання “соціальна інфраструктура села” є те, що вона характеризується комплексом галузей, які досить різноманітні за своїм функціональним призначенням, технологією, унікальністю і незамінністю. Кожній галузі соціальної інфраструктури, властива своя організаційна структура, форми обслуговування населення, механізм функціонування. Як приклад повного списку соціальної інфраструктури можна використовувати Тимчасовий перелік об’єктів, що стосуються соціальної сфери, який є додатком до листа Міністерства фінансів України № 34-100 від 09.04.1993 р. із змінами, внесеними листом Державної податкової інспекції № 16-1321/11-405 від 21.01.1997 р.

До розгляду проблем соціальної інфраструктури села спонукає необхідність науково обґрунтувати і розробити основні шляхи організації соціальної інфраструктури в умовах реструктуризації економіки. Так, за даними наукових досліджень, у сільській місцевості України на сьогодні залишилося менше чверті від тієї кількості підприємств побутового обслуговування, які функціонували в 1990 р. Сільський житловий фонд налічує 6,1 млн житлових будинків загальною площею 386,5 млн м² (табл. 1). Протягом 2010 р. у сільській місцевості надходження у житловий фонд загальної площі становить 8396 тис. м², зокрема за рахунок обсягів введення в експлуатацію нового житла – 2313 тис м², до того ж 95,1% нового житлового фонду побудовано за кошти приватних забудовників [1].

Незважаючи на вищий рівень забезпеченості житловою площею, а саме 26,4 м² на одного мешканця в сільській місцевості проти 21,8 м² у місті в 2010 р., рівень благоустрою житлового фонду характеризується недостатньо розвинутою системою водопостачання, низьким рівнем забезпечення центральним опаленням, газом, гарячим водопостачанням, каналізацією тощо. Станом на початок 2011 р. лише 27,1% житлової площі в сільській місцевості було обладнано водою (у містах – 77,9%), каналізацією – 23,2% (76,7%), центральним опаленням – 36,1% (76,7%), гарячим водопостачанням – 11,5% (60%), ваннами – 20,6% (73,1%), газом, включаючи скраплений – 84,4% (82,5%), підлоговими електроплитами – 0,2% (5,6%). В Україні лише 1527 тис. будинків та квартир у сільських населених пунктах, жителі яких користуються водою з водопровідної мережі, що становить 23,9% від загальної їх кількості. Високий рівень забезпечення населення водогінними мережами в селах Автономної Республіки Крим (54,4% будинків та квартир сільського населення регіону), Закарпатської (54,1%), Херсонської (44,7%), Запорізької (26,5%), Миколаївської (29,8%), Одеської (36,1%), Донецької (32,7%) та Дніпропетровської (32,3%) областей [2]. Стимує розвиток житлово-комунального господарства відсутність активної державної політики сільського розвитку, що негативно впливає на вибір сільських територій як майбутнього місця проживання молодим поколінням.

Серйозною проблемою залишається газифікація сільських населених пунктів. Повністю або частково газифіковано лише 5405 тис. будинків сіл (84,5%). Якщо найбільша протяжність вуличної газової мережі була у 2005 р. в сільській місцевості Київської (13,1 тис. км), Полтавської (12,8 тис. км) та Дніпропетровської (9,7 тис. км)

областей, то в Херсонській області – лише 1,5 тис. км, в Кіровоградській – 2,1 тис. і в Одеській області – 2,5 тис. км [3]. У 2010 р. у Київській області налічувалося газифікованих 96,8% сільських будинків та квартир, Херсонській – 96,4%, в Полтавській – 90,9%, в Тернопільській – 90,4%, Миколаївській – 90,3%. Водночас на сільських територіях Донецької області обладнано природним газом лише 51,7% будинків та квартир, Чернігівської – 74,2%, Рівненської – 74,6% [4].

Таблиця 1

**Наявність об'єктів соціальної інфраструктури
на сільських територіях України**

Об'єкти соціальної інфраструктури	Роки				
	1990	1995	2000	2005	2010
Житловий фонд: – кількість житлових будинків, млн од.; – загальна площа, млн м ²	5,9 347,8	6,2 361,7	6,2 371,7	6,1 376,5	6,1 386,5
Дошкільні дитячі заклади, тис. од.	12,6	10,9	8,9	8,4	8,9
Загальноосвітні школи, тис. од.: зокрема: I ступеня; I – II ступенів; I – III ступенів	15,1 – – –	15,2 3,0 5,8 6,4	14,9 2,7 5,5 6,7	14,3 2,3 5,2 6,8	13,2 1,6 4,8 6,8
Спеціальні школи (школи-інтернати) та школи соціальної реабілітації, од.	–	104	95	94	93
Вищі навчальні заклади, од.: зокрема: I – II рівнів акредитації; III – IV рівнів акредитації	101 18	121 20	112 20	113 22	118 23
Клубні заклади, тис. од.	21,0	19,8	17,7	16,8	16,5
Бібліотеки, тис. од.	18,7	18,0	15,7	15,1	14,9
Демонстратори фільмів, тис. од.	22,2	13,6	5,9	2,5	1,6
Культові установи, тис. од.	5,9	8,8	11,3	13,5	–
Лікарняні заклади, тис. од.	1,5	1,4	0,9	0,7	0,5
Амбулаторно-поліклінічні заклади, тис. од.	1,6	1,8	2,4	3,1	3,4
Фельдшерсько-акушерські пункти, тис. од.	16,4	16,4	16,1	15,5	14,9
Апеки, тис. од.	–	3,0	3,2	1,6	–
Станції швидкої допомоги, од.	–	231	203	181	175
Стадіони, од.	517	300	297	293	270
Спортивні зали, тис. од.	8,1	7,8	7,7	7,8	7,5
Плавальні басейни, од.	66	50	50	40	42
Стрілецькі тири, тис. од.	–	4,2	3,6	2,9	2,2
Спортивні поля і майданчики, тис. од.	23,3	24,7	19,2	21,3	19,7
Футбольні поля, тис. од.	–	–	8,4	8,4	9,0
Магазини, тис. од.	60,5	48,2	33,5	19,0	13,4
Кюски тис. од.	–	3,5	3,6	2,9	3,0
Заклади ресторанного господарства, тис. од.	18,3	10,9	10,2	8,1	7,5
Телефонні станції, тис. од.	9,9	10,4	10,8	11,0	10,9

Особливу увагу дослідників завжди привертало питання регіональної нерівномірності у забезпеченні послуг соціальної інфраструктури. Найбільший загальний житловий фонд у таких промислово розвинутих областях, як Донецька, Дніпропетровська, Луганська, де більша частина населення проживає в містах і міський житловий фонд займає 80 – 90% у загальній структурі житла. Сільський житловий фонд найбільший у Вінницькій, Київській, Львівській областях (відповідно 27,6; 27, та 24,4 млн м²), де мало міст, а тому міське житло в структурі загального житлового фонду становить лише 35 – 52% (це при тому, що в двох останніх областях міського населення все ж значно більше, ніж сільського). Якщо аналізувати показник забезпеченості житлом на одного жителя в міських поселеннях чи сільській місцевості, то спостерігається його зростання, що здебільшого пов'язане як з будівництвом нового житла, так і постійним зменшенням міського та сільського населення.

Транспорт відіграє значну роль у поліпшенні соціально-культурного та соціально-побутового обслуговування сільського населення України. Аналіз сучасного стану транспортного сполучення та шляхів свідчить, що за 1990 – 2010 рр. протяжність автомобільних доріг загального користування збільшилась на 1,7 тис. км і становила у 2010 р. – 169,5 тис. км. [5]. За цей період протяжність ґрунтових доріг зменшилась від 10,6 тис. до 3,7 тис. км. Проте сучасна мережа доріг не забезпечує нормального сполучення, не завжди сприяє задоволенню потреб сільського населення. Зокрема, у сільській місцевості майже 30% автомобільних доріг внутрішньогосподарського підпорядкування не мають твердого покриття, які в період несприятливих погодних умов стають непридатними для експлуатації.

Галузь зв'язку й інформатизації єдинією з найбільш науко- та капіталоемних складових соціальної інфраструктури держави, яка задовольняє потреби споживачів, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, оборони та безпеки держави у за-собах і різноманітних послугах зв'язку. Загальна кількість автоматичних телефонних станцій у сільській місцевості значно більша, ніж у міських поселеннях (у 1,7 раза) і становила 10,9 тис. од. Проте сучасних квазіелектронних та електронних телефонних станцій на селі у 2,3 раза менше, ніж у місті. Міські автоматичні телефонні станції значно переважають сільські за потужністю, тому загальна монтована ємність телефонних станцій у сільській місцевості менша за відповідний показник у міських поселеннях у 7,6 раза. Останнім часом у сільській місцевості активно відбувається процес розширення мережі мобільного зв'язку. Станом на кінець 2011 р. цим видом зв'язку користувалося більше одного мільйона сільських домогосподарств.

Протягом 1990 – 2010 рр. кількість дитячих дошкільних установ у сільській місцевості зменшилася на 3,7 тис. од., а дошкільні заклади відвідує лише 32% дітей відповідного віку. Чисельність дитячих дошкільних навчальних закладів скоротилась за 1995 – 2010 рр. майже на 27%, зокрема в сільській місцевості – на 20%, втім доцільно зазначити, що за останні п'ять років їх мережа почала поступово розширюватися. Проте з 15,6 тис. дошкільних закладів, що залишились загалом в Україні на початок 2011 р. і номінально (на папері) повинні працювати, фактично 1,1 тис. цих закладів із різних причин не функціонували. Третина зазначених закладів (36%) не була придатна для цільового використання або перебувала на капітальному ремонті, інші (64%) не працювали внаслідок відсутності дітей, а також незабезпечення паливом, електроенергією, фінансуванням тощо; 39% закладів не працювали 6 – 10 років, а 26% – понад 10 років.

Хоча абсолютна кількість сільських дошкільних навчальних закладів переважає чисельність подібних міських установ, але за кількістю місць у дошкільних закладах село поступається місту в 2,6 раза, а за чисельністю дітей в них – у 3,9 раза. Проблему в цьому випадку необхідно вбачати більшою мірою в охопленні дітей дошкільними закладами. Це ж питання добробуту сільського населення та мізерності доходів сільських бюджетів. Якщо в 1990 р. відсоток охоплення дітей сільськими дошкільними закладами становив 43%, то в 2000 р. – лише 18%, і тільки зростання економіки, що супроводжувалося підвищенням доходів населення, призвело до поліпшення показника охоплення дітей у 2010 р. (34%) проти 67% у місті. Введення в експлуатацію нових дитячих дошкільних установ відбувається вкрай нерівномірно та повільно.

Якщо аналізувати ситуацію з дошкільними закладами в розрізі регіонів, то помітна значна диференціація між східними та західними областями України. Охоплення дітей дошкільними закладами у 2010 р. у регіонах свідчить про негативну картину: якщо в містах цей показник коливається від 57 – 58% у Луганській, Закарпатській областях до 80% в Черкаській області (в середньому по містах України – 67%) [6], то в сільській місцевості цей показник становить від 17% у Львівській та Івано-Франківській областях до 46 – 47% у Київській, Сумській, Херсонській та Хмельницькій областях, 51% – у Черкаській областях (в середньому в селах України – 34%). Показники, розраховані для кожного регіону, свідчать, що у 2010 р. різниця між найвищим їхнім значенням та найнижчим досягла 3 рази.

Станом на початок 2011/12 н. р. у сільській місцевості України діяло 13,0 тис. загальноосвітніх навчальних закладів із кількістю учнів 1348,9 тис. осіб, зокрема 1,7% перебували у школах першого ступеня, 20,9% – другого ступеня і 76,2 – третього ступеня та 93 – спеціальні школи. Майже всі вони (99%) працювали в одну зміну. Середнє навантаження на одного вчителя становить 5,8 учнів. Наведені показники стану освітньої мережі на селі свідчать, що забезпеченість населених пунктів школами становить лише 45,5%. За останні п'ять років їх кількість скоротилася ще на 1341 од. При цьому, якщо заповнюваність учнями початкових шкіл внаслідок їх скорочення збільшується, то у восьмирічних і середніх вона відповідно на 4 – 5% зменшується.

Матеріально-технічна база функціонуючих сільських загальноосвітніх навчальних закладів, на відміну від міських, знаходиться в значно гіршому стані. Із загальної кількості будівель у сільській місцевості (25,3 тис. од.) приблизно 5,1% (1,3 тис. од.) приміщень потребують капітального ремонту і 0,8% (0,2 тис. од.) знаходяться в аварійному стані, 86% навчальних заклади оснащені центральним опаленням або мають власну котельню, 80,6% приміщень забезпечені водоогоном, 90,7% – їдальнею або буфетом із гарячим харчуванням. Забезпечення закладів освіти в сільській місцевості необхідним навчальним устаткуванням, особливо комп'ютерним, для трудового навчання, підручниками тощо потребує значних матеріальних ресурсів. Так, із загальної кількості сільських загальноосвітніх навчальних закладів 12,3 тис. мають у своєму складі бібліотеки, 11,3 тис. од. – комп'ютерне забезпечення, 7,4 тис. од. – підключення до мережі Інтернет. Значна частина учнів (16,8%) у сільській місцевості проживають на відстані понад 3 км від закладу і потребують перевезення, зокрема для 93,7% учнів організовано перевезення, з них 70,8% – за програмою “Шкільний автобус” [7].

У 2010 р. сільське населення обслуговували 16,5 тис. клубних закладів, 14,9 тис. бібліотек, 1,6 тис. демонстраторів фільмів (табл. 1). З 1990 р. їх кількість зменшилася відповідно на 6,8%, 20% та у 14 разів. У третині сіл зовсім відсутні заклади культури і вони

не мали виїзного обслуговування, більшість із них знаходяться в аварійному стані та потребують капітального ремонту. У регіональному розміщенні закладів культури у 2010 р. спостерігався надзвичайно високий рівень диференціації. Так, кількість сільських бібліотек коливалася від 348 од. у Чернівецькій та 371 од. у Луганській, Донецькій областях до 1147 од. у Львівській та 850 од. у Вінницькій областях; кількість кінозалів – від 263 од. у Вінницькій до повної їх відсутності в Донецькій та Житомирській областях; кількість клубів – від 355 од. у Чернівецькій до 1274 од. у Львівській області.

У 2010 р. у сільській місцевості функціонувало 0,5 тис. лікарняних закладів системи Міністерства охорони здоров'я України місткістю на 12,3 тис. ліжок. Окрім того, вона включала 3,4 тис. амбулаторно-поліклінічних закладів та 14,9 тис. фельдшерсько-акушерських пунктів. За період 1990–2010 рр. кількість лікарняних закладів зменшилася на 0,8 тис. од. (на 40,6 тис. ліжок), фельдшерсько-акушерських пунктів – на 1,5 тис. од. Дещо поліпшилась за цей період амбулаторно-поліклінічна мережа: кількість її закладів зросла на 1,8 тис. од. Проте, як відомо, таке збільшення зумовлене здебільшого перепрофілюванням у сільські амбулаторії дільничних лікарень.

Можливості оздоровлення сільського населення через заняття фізкульту-рою і спортом надто обмежені. Нині фізкультурно-спортивний оздоровчий комплекс села включає майже 14 тис. споруд, зокрема 270 стадіонів, 19,7 тис. спортивних майданчиків і площадок, 7,5 тис. спортивних залів, 2,2 тис. стрілецьких тирів, 42 плавальні басейни, 34 криті плавальні басейни, 9 тис. футбольних полів тощо (табл. 1). Порівняно з 1990 р. загальна кількість спортивних споруд зменшилася, зокрема стадіонів – на 48%, плавальних басейнів – на 36,4%, стрілецьких тирів – на 13,9%, спортивних залів – на 7,4%. На сьогодні більше половини населених пунктів взагалі не мають спортивних споруд. Один стадіон припадає на 105 сіл, спортивний зал – на 3,8 сіл, плавальний басейн – на 677 сіл. Функціонуюча мережа споруд переважно розміщена в пристосованих та аварійних приміщеннях.

Доцільно зазначити, що фінансову базу функціонування закладів соціальної інфраструктури на селі у 90-х рр. ХХ ст. становили державний бюджет на обласному, районному та місцевому рівнях, добровільні кошти підприємств, кошти громадян та позабюджетні надходження. Нині основна увага у формуванні фінансових ресурсів на утримання закладів соціальної інфраструктури певної території переноситься на місцеві бюджети, від формування і використання яких залежить рівень розвитку соціальної інфраструктури.

Кількість магазинів роздрібної торгівлі у сільській місцевості зменшилася від 48,2 тис. од. у 1990 р. до 13,4 тис. од. у 2010 р., або в 3,6 раза; кіосків – від 3,5 тис. до 3,0 тис. од. (в 1,2 раза). Станом на кінець 2010 р. у сільській місцевості налічувалось 16,4 тис. об'єктів роздрібної торгівлі: з них 13,4 тис. магазинів, 3,0 тис. кіосків. Загальна торговельна площа магазинів становить 951 тис. м², а в середньому на один магазин – 71,2 м², забезпеченість у розрахунку на 10 тис. осіб об'єктами торгівлі становить 11 од, торговою площею – 663 м². Найбільша кількість підприємств у Вінницькій (1442 од.), Київській (1305 од.), Львівській (935 од.) та Житомирській (850 од.) областях. Різниця у мережі роздрібної торгівлі між містом та селом становить 72,2 та 27,8% від загальної кількості підприємств. Якщо розглядати зазначений показник з розрахунку на 10 тис. осіб, то середній в Україні – 14 об'єктів, в місті – 15 об'єктів, у сільській місцевості – 11 об'єктів [8]. Згортання мережі роздрібної торгівлі в селі негативно впливає на рівень життя населення, яке не в змозі отримати якісний товар за помірну ціну.

На 1 січня 2011 р. до мережі ресторанного господарства на селі належало 7,5 тис. об'єктів, що в 2,4 раза менша, ніж у 1990 р. (табл. 1). Роздрібний товарооборот ресторанного господарства у сільській місцевості за 1995 – 2010 рр. має тенденцію до збільшення і у 2010 р. становив 9509 млн грн. Проте забезпеченість сільського населення в об'єктах ресторанного господарства за 2000 – 2010 рр. суттєво зменшилася і становила у 2010 р. 404 тис. місць, що на 38 тис. місць менше, ніж у 2000 р. [9].

Скорочення мережі об'єктів соціальної інфраструктури села, невідповідність їх за якістю європейським стандартам, низький рівень кадрового забезпечення свідчать про подальше поглиблення негативних тенденцій у соціальному середовищі. Надзвичайно низький сучасний рівень соціальної інфраструктури села створює реальні передумови для погіршення соціально-демографічної ситуації в сільській місцевості. Якщо в 1991 р. тут проживало 16,8 млн жителів, то у 2010 р. – лише 14,3 млн. Критичний стан народжуваності в сільській місцевості спостерігався у 2001р. – на тисячу жителів припадало 8,7 народжених, хоча в 1990 р. цього показника становив 12,7, тобто коефіцієнт народжуваності за цей період знизився на 30,7%. Починаючи з 2002 р. спостерігається поступове збільшення даного показника до 11,9 у 2010 р., проте природній приріст сільського населення протягом досліджуваного періоду має від'ємне значення (у 1990 р. – 3,4; у 2000 р. – 9,6; у 2010 р. – 6,7) [10].

Запобігання подальшому поглибленню руйнівних соціальних процесів у селі передбачає активізацію розробки і поступового втілення в життя комплексу нормативно-правових та організаційно-економічних заходів, які ґрунтуватимуться, насамперед, на реальному попиті та пропозиції соціальних послуг на мікрорівні, тобто посиленні регулюючого впливу органів місцевого самоврядування на засадах органічного поєднання функцій місцевих владних структур, регіональних і загальнодержавних органів влади у вирішенні завдань соціального розвитку сільських населених пунктів.

Доцільно згадати висловлювання лауреата Нобелівської премії з економіки 2001 р. Дж. Стігліца, який, аналізуючи сучасні тенденції ринку праці в США, справедливо відзначив, що економіка майже напевно має потребу в додатковому стимулюванні. Дж. Стігліц називає основні ризики для американської економіки, зокрема задоволеність і очікування в тому, що економіка сама найближчим часом відновиться без підтримки держави. І хоча кожен спад коли-небудь закінчується, цим себе тішити особливо не варто, застерігає в своїй статті в *TheFinancialTimes* нобелівський лауреат з економіки Дж. Стігліц [11].

Подолання кризових явищ у соціальній інфраструктурі потребує розробки економічного механізму регулювання соціальних процесів у сільській місцевості. З боку держави, місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування необхідна всебічна підтримка нових суб'єктів господарювання, зокрема малих і середніх підприємств у наданні населенню різноманітних послуг. Розвиток села необхідно здійснювати на основі оптимального поєднання державного регулювання і ринку, чіткого розмежування повноважень та відповідальності регіонального бюджету, місцевих бюджетів, позабюджетних фондів, коштів юридичних і фізичних осіб, що залучаються для реалізації соціальних програм. Саме комплексний підхід до вирішення проблеми сільського облаштування дасть змогу мінімізувати вкладення в розвиток соціальної інфраструктури шляхом прийняття на місцевому рівні диференційованого рішення з урахуванням типу сільського поселення, кількості і вікової структури населення, що мешкає, наявності транспортної і телекомунікаційної інфраструктури.

Враховуючи основні напрями державної політики щодо розвитку соціальної інфраструктури села, вважаємо, що методологічні положення ефективного функціонування об'єктів соціальної сфери інфраструктури як визначального чинника результативного розвитку аграрного ринку праці на сільських територіях повинні базуватися на таких основних принципах:

- створення рівних умов доступності соціально-побутового обслуговування для усіх категорій населення;

- просування якісних стратегій життєзабезпечення через збалансований соціально-економічний розвиток на основі раціонального використання природно-ресурсного потенціалу;

- планування розвитку соціальної інфраструктури села з поступовим коригуванням залежно від тенденцій, що склалися;

- ступінь забезпеченості сільських жителів послугами об'єктів соціальної інфраструктури оцінюється показниками якості і рівня життя теперішнього покоління з урахуванням їх підвищення для майбутніх поколінь.

На основі визначених принципів та вибору пріоритетів соціально-економічного розвитку стосовно рівня сільських територій, аналізу потреб і очікувань жителів, досягнутого рівня розвитку і стану соціальної інфраструктури є потреба в опрацюванні концепції стратегічного розвитку соціальної інфраструктури села. Ним повинен стати прогнозно-аналітичний документ, що складається з системи заходів із стратегічного вибору цілей та пріоритетів модернізації соціальної інфраструктури, що враховує наявні різноманітні ресурси і механізми його реалізації на визначений період часу.

Висновки

Стан соціальної інфраструктури села упродовж останніх років продовжує погіршуватися, що пов'язано з відсутністю ефективних важелів державної підтримки і інструментів інвестування. Соціальна ситуація в сільських населених пунктах, що склалася, виражається у відсутності суспільно прийнятних умов життєдіяльності; застарілій матеріально-технічній базі закладів охорони здоров'я і освіти; скороченні спектра послуг комунально-побутового та соціально-культурного призначення; не розвиваються фізична культура і спорт; обмежена мережа дошкільних установ тощо. Стан соціальної інфраструктури характеризується погіршенням та є гальмом формування соціально-економічних умов сталого розвитку сільських територій. Підвищення стандартів якості життя сільських жителів і реалізація їх конституційних прав на отримання соціальних гарантій на рівні державних соціальних стандартів безпосередньо залежать від розвитку соціальної інфраструктури сільських територій.

Також доцільно відзначити, що раціоналізація розміщення об'єктів соціальної інфраструктури допомагає зекономити кошти на їх будівництві та обслуговуванні. Для досягнення позитивних результатів у цьому напрямку потрібен системний, комплексний підхід та об'єднання зусиль на державному і регіональному рівнях. Впровадження в практику запропонованих рекомендацій сприятиме досягненню стратегічних цілей і завдань розвитку соціальної інфраструктури сільських територій, підвищенню якості життя сільського населення та розвитку їх територій в цілому.

Література

1. Житловий фонд України у 2010 році [Текст] : стат. бюл. / відп. за вип. І. В. Клачова. — К. : Держслужба статистики України, 2011. — С. 250; 254.

2. Там само. — С. 143; 155.
3. Розвиток сільських територій України [Текст]. — К. : ІВЦ Держкомстату України, 2006. — С. 415; 423.
4. Житловий фонд України у 2010 році... — С. 143; 155.
5. Статистичний щорічник України за 2010 р. [Текст] / за ред. О. Г. Осауленка. — К. : ТОВ “Август-Трейд”, 2011. — С. 240.
6. Там само. — С. 434.
7. Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2011/2012 навчального року [Текст] : стат. бюл. / відп. за вип. І. В. Калачова. — К. : Державна служба статистики України, 2012. — С. 76—79.
8. Роздрібна торгівля України у 2000 – 2010 роках [Текст] : стат. бюл. / відп. за вип. А. О. Фризоренко. — К. : Державна служба статистики України, 2011. — С. 131; 133.
9. Там само. — С. 167.
10. Статистичний щорічник України за 2010 р. ... — С. 337.
11. Режим доступу : <http://hvylya.org/analytics/economics/21036>.

T. Gogol

BASIC TENDENCIES OF DEVELOPMENT AND REGULATION OF SOCIAL INFRASTRUCTURE OF RURAL TERRITORIES

The state is analysed and the dynamics of development of the objects network of social infrastructure of rural areas is given. It is shown that the absence of a comprehensive approach to solving the problem of rural settlement, inadequate legal framework, lack of consistency in decision making and lack of institutional changes have led to deterioration of social infrastructure areas. The methodological principles of effective functioning of the social infrastructure objects are grounded.

Key words: social infrastructure, rural area, development, government regulation principles.